

חק לישראל – פרשת ויחי ליל שישי

(יג) זְבוּלוֹן לְחוּף יַמִּים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִית וַיְרַכְתּוּ עַל צִידוֹ: (יג) זְבוּלוֹן לְחוּף יַמִּים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִית וַיְרַכְתּוּ עַל צִידוֹ: (יא) זְבוּלוֹן עַל סֶפֶר יַמְמִיא יִשְׂרִי וְהוּא יַכְבֵּשׁ מַחוּזֵינוּ בְּסַפִּינָיו וְטוֹב יִמָּא יִיכּוֹל וְתַחֲמוּמִיהָ יְהִי מִטִּי עַל צִידוֹ:

(יד) יִשְׁשֹׁכֵר חֲמוֹר גָּרָם רַבֵּץ בֵּין הַמְּשִׁפְתָּיִם: (יד) יִשְׁשֹׁכֵר חֲמוֹר גָּרָם רַבֵּץ בֵּין הַמְּשִׁפְתָּיִם: (יד) יִשְׁשֹׁכֵר עַתִּיר בְּנִכְסֵינוּ וְאַחֲסַנְתִּיהָ בֵּין תַּחֲמוּמִיא:

(טו) וַיֵּרָא מִנְחָה כִּי טוֹב וְאֵת הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה וַיֵּט שַׁכְּמוֹ לְסַבֵּל וַיְהִי לְמַס עֵבֶד: (טו) וַיֵּרָא מִנְחָה כִּי טוֹב וְאֵת הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה וַיֵּט שַׁכְּמוֹ לְסַבֵּל וַיְהִי לְמַס עֵבֶד: (טו) וְחֹזָא חוּלְקָא אָרִי טַב וַיֵּת אֲרַעָא אָרִי מַעֲבָדָא פִּירִין וַיַּכְבֵּשׁ מַחוּזֵינוּ עַמְמִיא וַיִּשְׂיָצֵי יֵת דִּירֵיהוֹן וַדָּאֲשְׁתָּאֲרוֹן בְּהוֹן יְהוֹן לִיה פִּלְחִין וּמִסְקֵי מִסִּין:

(טז) דָּן יָדִין עֲמוֹ כְּאֶחָד שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל: (טז) דָּן יָדִין עֲמוֹ כְּאֶחָד שְׁבֹטֵי יִשְׂרָאֵל: (טז) מִדְּבֵית דָּן יִתְבַּחַר וַיִּקְוִם גְּבֵרָא בְּיוֹמוֹהִי יִתְפַּרֵּק עֲמִיהָ וּבִשְׁנֹוֹהִי יִנּוּחוֹן כְּחֵרָא שְׁבֹטֵיא דִּישְׂרָאֵל:

(יז) יְהִי דָן נַחֵשׁ עָלַי דְרָף שְׁפִיפֹן עָלַי אֲרַח הַנְּשֵׂה עֵקְבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אַחוֹר: (יז) יְהִי דָן נַחֵשׁ עָלַי דְרָף שְׁפִיפֹן עָלַי אֲרַח הַנְּשֵׂה עֵקְבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אַחוֹר: (יז) יְהִי גְבֵרָא דִּיתְבַּחַר וַיִּקְוִם מִדְּבֵית דָּן אִימְתִּיהָ תִתְרַמִּי עַל עַמְמִיא וּמַחֲתִיהָ תִתְקַף בְּפִלְשֵׁתָאִי כַּחֲנוּי חוּרְמָן יִשְׂרִי עַל אֲרַחָא וּכְפִתְנָא יִכְמוֹן עַל שְׁבִילָא וְקַטֵּל גְּבֵרֵי מִשְׁרֵית פִּלְשֵׁתָאִי פְּרָשִׁין עִם רַגְלָאִין יַעֲקֹר סוּסוֹן וְרַתְכִין וַיִּמְגֹּר רֹכְבֵיהוֹן לְאַחוֹרָא:

(יח) לִישׁוּעָתָךְ קוּיִתִּי יְהוָה: (יח) לִישׁוּעָתָךְ קוּיִתִּי יְהוָה: (יח) לְפִוְרְקָנָךְ סְבָרִית יִי:

(יט) גֹּד גְּדוּד יִגְוֹדְנוּ וְהוּא יִגְד עֵקֶב: (יט) גֹּד גְּדוּד יִגְוֹדְנוּ וְהוּא יִגְד עֵקֶב: (יט) מִדְּבֵית גֹּד מִשְׁרֵית מוֹיִנִין כֹּד יַעֲבִרוּן יֵת יִרְדְּנָא קְדָם אַחֲיֵהוֹן לְקִרְבָּא וּבְנִכְסֵינוּ סְגִיאִין יִתְוַבּוּן לְאַרְעֵהוֹן:

(כ) מֵאֲשֶׁר שְׁמִנָּה לְחֲמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדָנֵי מֶלֶךְ: (כ) מֵאֲשֶׁר שְׁמִנָּה לְחֲמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדָנֵי מֶלֶךְ: (כ) דְּאֲשֶׁר טַבָּא אֲרַעִיהָ וְהוּא מְרַבֵּיא בְּתַפְנוּקֵי מַלְכֵינוּ:

(כא) נִפְתְּלֵי אֵילָה שְׁלַחַה הַנְּתָן אֲמַרִי שְׁפָר: (כא) נִפְתְּלֵי אֵילָה שְׁלַחַה הַנְּתָן אֲמַרִי שְׁפָר: (כא) נִפְתְּלֵי בְּאַרְעֵ טַבָּא יִתְרַמִּי עַדְבִּיהָ וְאַחֲסַנְתִּיהָ תְּהִי מַעֲבָדָא פִּירִין יְהוֹן מוֹדוֹן וּמְבָרְכִין עֲלֵיהוֹן:

(כב) בֵּן פָּרַת יוֹסֵף בֵּן פָּרַת עָלַי עֵין בְּנוֹת צַעֲדָה עָלַי שׁוֹר: (כב) בֵּן פָּרַת יוֹסֵף בֵּן פָּרַת עָלַי עֵין בְּנוֹת צַעֲדָה עָלַי שׁוֹר: (כב) בְּרִי דִּיסְגֵי יוֹסֵף בְּרִי דִּיתְבַּרָּה כְּגַפּוֹ דְּנִצִּיב עַל עֵינָא דְּמִיא תְּרִין שְׁבֹטֵינוּ יַפְקוּן מִבְּנוֹהִי יַקְבְּלוּן חוּלְקָא וְאַחֲסַנְתָּא:

(כג) וַיִּמְרָרְהוּ וַרְבוּ וַיִּשְׁטְמֵהוּ בְּעַלְי חֲצִים: (כג) וַיִּמְרָרְהוּ וַרְבוּ וַיִּשְׁטְמֵהוּ בְּעַלְי חֲצִים: (כג) וְאֲתַמְרָרוּ יִתִּיה וְנִקְמוּהִי וְאַעֲקִיב לִיה גְּבָרִין גְּבָרִין בְּעַלְי פְּלִגּוּתָא:

(כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרַעֵי יָדָיו מִיַּדֵּי אָבִיר יַעֲקֹב מִשֵּׁם רַעֲהָ אָבִן יִשְׂרָאֵל: (כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרַעֵי יָדָיו מִיַּדֵּי אָבִיר יַעֲקֹב מִשֵּׁם רַעֲהָ אָבִן יִשְׂרָאֵל: (כד) וְתַבַּת בְּהוֹן נְבִיאוּתִיהָ עַל דְּקָם אֲוִרִיתָא כְּסִתְרָא וְשׁוּי בְּתוּקָפָא רֹחַצְנִיהָ בְּכּוֹן יִתְרַמָּא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי וְאַחֲסִין מְלַכּוּתָא וְיִתְקִיף דָּא הוּת לִיה מוֹן קְדָם אַל תְּקִיפָא דִּיעֵקֶב דִּי בְּמִימְרֵיהָ וּזְ אָבְהוֹן וּבְנֵינוּ וְרַעָא דִּישְׂרָאֵל:

(כה) מֵאֵל אָבִיךָ וַיַּעֲזֹרְךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיְבָרְכֶךָ בְּרַכַּת שָׁמַיִם מֵעַל בְּרַכַּת תְּהוֹם רַבְּעַת תַּחַת בְּרַכַּת שָׁדִים וְרַחֵם: (כה) מֵאֵל אָבִיךָ וַיַּעֲזֹרְךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיְבָרְכֶךָ בְּרַכַּת שָׁמַיִם מֵעַל בְּרַכַּת תְּהוֹם רַבְּעַת תַּחַת בְּרַכַּת שָׁדִים וְרַחֵם: (כה) מִימֹר אֱלֹהָא דְּאָבוּךָ יְהִי כְּסַעֲדָךָ וַיֵּת שְׂדֵי וַיְבָרְכֶנּוּ בְּרַכּוֹ דְּנַחְתּוֹ מִשְׁלָא דְּשִׁמְיָא מְלַעֲלָא בְּרַכּוֹ דְּנִגְדּוֹ מִמַּעֲמַסֵּי אֲרַעָא מְלַרְעַ בְּרַתְרָא דְּאָבוּךָ וְדָאמֹד:

(כו) בְּרַכַּת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל בְּרַכַּת הוֹרֵי עַד תְּאֹת גְּבַעַת עוֹלָם תַּהֲיִין לְרֹאשׁ יוֹסֵף וְלִקְדָּךְ נְזִיר אַחֲיוֹ: (כו) בְּרַכַּת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל בְּרַכַּת הוֹרֵי עַד תְּאֹת גְּבַעַת עוֹלָם

חק לישראל – פרשת ויחי ליל שישי

תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו: (כו) בַּרְפָּתָא דְאַבוּךָ יתוּסְפֵן עַל בַּרְפָּתָא דִּילֵי בְּרִיכוּ אַבְהֵתִי
דְחַמֵּידוּ לְהוּן רַבְרַבֵּינָא דְמֵן עֲלָמָא יְהוּנֵן כָּל אֲלֵין לְרִישָׁא דִּיֹּסֵף וּלְגַבְרָא פְּרִישָׁא דְאַחוּהֵי:

רש"י

מגורתם נהגו עממן בכלי חמם כמו (יחזקאל
טו) מכורותיך ומולדתיך וזה תרגום של
אונקלוס:

(ו) **בסודם אל תבא נפשי** – (ב"ר) זה מעשה
זמרי כשנתקבצו שבטו של שמעון להביא את
המדינית לפני משה ואמרו לו זו אסורה או
מותרת אם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה
כך אל יזכר שמי בדבר שנא' זמרי בן סלוא
נשיא בית אב לשמעוני ולא כתב בן יעקב:
בקהלם – כשיקהיל קרח שהוא משבטו של
לוי את כל העדה על משה ועל אהרן: אל
תחד כבודי – גם אל יתיחד עמהם שמי שנא'
בן קרח בן יאהר בן קהת בן לוי ולא נא' בן
יעקב אבל בדברי הימים כשנתייחסו בני קרח
על הדוכן נא' (דה"א ו) בן קרח בן יאהר בן
קהת בן לוי בן ישראל: אל תחד כבודי –
כבוד לשון זכר הוא ועל כרחך אתה לריך
לפרש כמדבר אל הכבוד ואומר אתה כבודי
אל תתיחד עמהם כמו (ישעיה יד) לא תחד
אתם בקבורה: כי באפס הרגו איש – אלו
חמור ואנשי שכם ואינם חשובין כולם אלא
כאיש א' וכן הוא אומר בגדעון (שופטים ו)
והכית את מדיון כאיש אחד. וכן צמרים סוס
ורוכבו רמה בים זהו מדרשו. ופשוטו אנשים
הרבה קורא איש כל אחד לעצמו באפס הרגו
כל איש שכעסו עליו וכן (יחזקאל י"ט) וילמד
לטרורן טרף אדם אכל: ובראונם עקרו שור –
לא לעקור את יוסף שנקרא שור שנא' בכור
שורו הדך לו עקרו אשרישור'ר בלע"ז לשון
(יהושע יא) את סוסיהם תעקר:

(ז) **ארור אפס כי עז** – אפי' בשעת תוכחה
לא קלל אלא את אפס וזהו שאמר בלעם מה
אקוב לא קבה אל: **אחלקם ביעקב** –
אפרידם זה מזה שלא יהא לוי במנין השבטים
והרי הם חלוקים. ד"א חין כך עניים סופרים
ומלמדי תינוקות אלא משמעון כדי שיהיו
נפוצים. ושבטו של לוי עשאו מחזר על

(ח) **ואגידה לכם** – (ב"ר) בקש לגלות את
הקץ ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל אומר
דברים אחרים:

(ג) **וראשית אוני** – היא טפה ראשונה שלו
שלא ראה קרי מימיו (ב"ר): **אוני** – כחי כמו
(הושע יב) מלאתי און לי (ישעיה מ) מרוב
אונים. ולחין אונים: יתר שאת – ראוי היית
להיות יתר על אחיך בכהונה לשון נשיאות
כפיס: **ויחר עז** – במלכות כמו (ש"א ב) ויתן
עז למלכו. ומי גרם כך להפסיד כל אלה:

(ד) **פחו כמים** – הפחו והבהלה אשר מהרת
להראות כעסך כמים הללו הממהרים
למרוצתם. לכך: **אל תותר** – אל תרצה ליטול
כל היתרות הללו שהיו ראויות לך. ומהו הפחו
אשר פחת: **כי עלית משכבי אביך אז חללת**
– אותו גם שעלה על יצועי והיא השכינה
שהיה דרכה להיות עולה על יצועי: **פחו** –
גם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה וכולו נקוד
פת"ח ואלו היה לשון עבר היה נקוד חליו
קמ"ץ וחליו פת"ח וטעמו למטה: **יעועי** –
לשון משכב ע"ש שמציעים אותו ע"י לבדין
וסדינין והרבה דומים לו (תהלים סג) אם
זכרתך על יצועי (שם קלז) אם אעלה על
ערש יצועי:

(ה) **שמעון ולוי אחים** – בענה אחת על שכם
ועל יוסף ויאמרו איש אל אחיו וגו' ועתה לכו
ונהרגו. מי הם א"ת ראובן או יהודה הרי
לא הסכימו בהריגתו א"ת בני השפחות הרי
לא היתה שנאתן שלימה שנא' והוא נער את
בני בלהה ואת בני זלפה וגו' יששכר וזבולן
לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם
על כרחך שמעון ולוי הם שקראם אביהם
אחים: **כלי חמם** – אומנות זו של ראיחה
חמם הוא בידכם מזרכת עשו היא זו אומנות
שלו היא ואתם חמסתם אותה הימנו:
מזכרתיהם – לשון כלי זיון. הסייף בלשון יוני
מכ"ר (תנחומא). ד"א מזכרתיהם (ב"ר) בארץ

חק לישראל – פרשת ויחי ליל שישי

(יא) אסרי לגפן עירה – נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעייין איש יהודה יאסור לגפן עיר אחד ויטענו מגפן אחת ומשורק אחד בן אתון אחד: שרקה – זמורה ארוכה קורייר"א בלע"ז: כבס ביין – כל זה לשון רבוי יין: סותה – לשון מין בגד הוא ואין לו דמיון במקרא: אסרי – כמו אוסר דוגמתו (תהלים קיג) מקימי מעפר לך (שם קכג) היושבי בשמים וכן בני אתונו כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח. גפן הם ישראל עירה זו ירושלים. שרקה אלו ישראל (ירמיהו ז) ואנכי נטעתיד שורק. בני אתונו. יבנון היכליה לשון שער האיתון בם' (יחזקאל מ) ועוד תרגמו בפנים אחרים. גפן אלו לדיקים. בני אתונו עבדי אורייתא באולפן על שם רוכבי אתונות אחרות. כבס ביין יהא ארגוון טוב לבושהי שציבעו דומה ליינ וצבעונין הוא לשון סותה שהאשה לובשת ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פירשו בגמ' לשון הסתת שכרות במס' כתובות (דף קיד) ועל היין שמא תאמר אינו מרובה ת"ל סותה: (יב) חכלילי – לשון אודם כתרגומו וכן (משלי כג) למי חכלילות עינים שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין: מחלב – מרוב חלב שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי לאן. וכן פי' המקרא אדום עינים יהא מרוב יין ולכן שנים יהא מרוב חלב ולפי תרגומו עינים לשון הרים שמשם אופים למרחוק ועוד תרגמו בפנים אחרים לשון מעינות וקילוח היקבים נעוהי יקבים שלו ולשון ארמי הוא במס' ע"א (דף עד) נעוה ארתחו. יחורן בקעתיה תרגם שנים לשון שני הסלעים: (יג) זבולן לחוף ימים – על חוף ימים תהיה ארצו. חוף כתרגומו ספר מרק"א בלע"ז (יבמות מח) והוא יהיה מצוי תדיר על חוף אניות במקום הגמל שאניות מביאות שם פרקמטיא שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר (תנחומא) והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה (דברים לג) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך זבולן יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים:

הגרנות לתרומות ולמעשרות נתן לו תפולתו דרך כבוד:

(ח) יהודה אתה יודך אחיך – לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה לסוג לאחוריו [שלא יוכיחו על מעשה תמר] וקראו יעקב בדברי ראי יהודה לא אתה כמותם (ב"ר): ידך בערף אויביך – בימי דוד (ש"ב כב) ואויבי תהא לי עורף: בני אביך – ע"ש שהיו מנשים הרבה לא אמר בני אמך כדרך שאמר יצחק:

(ט) גור אריה – על דוד נתנבא בתחלה גור (ש"ב ה) בהיות שאל מלך עלינו אתה המוציא והמביא את ישראל ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם. וזהו שתרגם אונקלוס שלטון יהא בשרויאל בתחלתו: מטריף – ממה שהשתדך בטרורף טורף יוסף היה רעה אכלתהו וזהו יהודה שנמשל לאריה: בני עליית – סלקת את עצמך ואמרת מה צלע וגו'. וכן בהריגת תמר שהודה לדיקה ממני לפיכך כרע רבץ וגו' בימי שלמה (מ"א ה) איש תחת גפנו וגו':

(י) לא יסור שבט מיהודה – מדוד ואילך אלו ראשי גליות שבצבל שרודים את העם שבצט שממונים ע"פ המלכות (סנהדרין ה): ומחקק מצין רגליו – תלמידים אלו נשיאי א"י: עד כי יבא שילה – מלך המשיח שהמלוכה שלו וכן ת"א. ומ"א שילו שי לו שנא' (תהלים עו) יובילו שי למורא: ולו יקרת עמים – אסיפת העמים שהיו"ד עיקר היא ביסוד כמו יפעתך ופעמים שנופלת ממנו וכמה אותיות משמשות בלשון זה והם נקראים עיקר נופל כגון נו"ן של נוגף ושל נושך ואל"ף (איוב יג) שבאחותי באזניכם (יחזקאל כא) ושצאבת חרב (והוא לשון חרב ופי' אימת חרב והוא לשון זיין) (מ"ב ז) ואסוד שמו. אף זה יקרת עמים אסיפת עמים שנא' (ישעי' יא) אליו גוים ידרשו דומה לו (משלי ל) עין תלעג לאב ותבז ליקרת אס לקבץ קמטים שבפניה מפני זקנתה ובגמ' דיתבי ומקרו אקרתא בשוקי דנהרדעא [דפומצדיתא] במס' יבמות (דף קי) ויכול היה לומר קהיית עמים:

חק לישראל – פרשת ויחי ליל שישי

(יט) גד גדוד יגודנו – כולם לשון גדוד הם וכך חברו מנחם וא"ת אין גדוד בלא שני לתי"ן י"ל גדוד שם דבר כריך שני לתי"ן שכן דרך תיבה בת שתי אותיות להכפל בסופה ואין יסודה אלא שתי אותיות וכן אמר (משלי כו) ככפור לגוד מגזרת (איוב ז) ושבעתי גדודים (שופטים ה) שם נפל שדוד מגזרת ישוד להרים אף יגוד יגודנו וגדוד מגזרת אחת הם וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול כמו יגוד יגוד ירום ישוד ישוד וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים הוא כפול כמו יתגודד יתגודד יתרום יתכולל יתעודד. ובלשון מפעיל (תהלים קמו) יתום ואלמנה יעודד (ישעיה מו) לשודב יעקב אליו (שם נח) משודב נתיבות. אף יגודנו האמור כאן אין לשון שיפעילוהו אחרים אלא כמו יגוד הימנו כמו (ירמיה ז) בני ילאוני ילאו ממני. גד גדוד יגודנו. גדודים יגודו הימנו שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ: והוא יגוד עקב – כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש: עקב – דרכן ובמסילותם שהלכו ישובו כמו (תהלים עז) ועקבותיך לא נודעו וכן (שה"ש ח) בעקבי הארץ בלשון לע"ז תרבי"א"ם:

(כ) מאשר שמנה לחמו – מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן שיהיו זיתים מרובים בחלקו והוא מושך שמן כמעין. וכן זכרו משה וטובל בשמן רגלו כמו ששנינו בזמנחות (דף פה) פעם א' הוצרכו אנשי לודקיא לשמן וכו': (כא) אילה שלוחה – זו בקעת גינוסר שהיא קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ. אילה שלוחה אילה משולחת לרוץ: הנותן אמרי שפר – כהרגומו ד"א על מלחמת סיסרא נתנבא (שופטים ז) ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו' והלכו עם בזריות וכן נאמר שם לשון שלוח בעמק שולח ברגליו. הנותן אמרי שפר. על ידם שרו לזורה וזרק שירה ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה במסכת סוטה (דף יח) ותרגומו

וירכתו על לידון – סוף גבולו יהיה סמוך ללידון. וירכתו סופו כמו ולירכתי המשכן: (יד) ישכר חמור גרם – חמור בעל עכמות סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד: רבץ בין המשפטים – כחמור המהלך זיוס ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רואה לנוח רובץ בין התחומין בתחומי העיירות שהולך שם פרקמטיא:

(טו) וירא מנוחה כי טוב – ראה לחלקו ארץ מצורכת וטובה להוליך פירות: ויט שכמו לסבול – עול תורה: ויהי – לכל אחיו ישראל: למס עובד – לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עיבורין שנא' (דה"א יב) ומבני ישכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים. מאתים ראשי סנהדראות העמיד וכל אחיהם על פיהם: ויט שכמו – השפיל שכמו כמו ויט שמים הטו אזניכם ואונקלוס תרגם בפנים אחרים ויט שכמו לסבול מלחמות ולכבוש מחוזות שהם יושבים על הספר ויהיה האויב כבוש תחתיו למס עובד:

(טז) דן ידיו עמו – ינקום נקמת עמו מפלשתים כמו כי ידיו ה' עמו: כאחד שבטי ישראל – כל ישראל יהיו כאחד עמו ואת כולם ידיו ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל כמיוחד שבבטיים הוא דוד שבא מיהודה:

(יז) שפיפן – הוא נחש ואומר אני שקרוי כן על שם שהוא נושף כמו (בראשית ג) ואתה תשופנו עקב: הנשך עקבי סוס – כך דרכו של נחש ודמהו לנחש הגושך עקבי סוס ויפול רכבו אחר שלל נגע בו ודוגמתו מלינו בשמשון (שופטים טז) וילפת וגו' את שני עמודי התוד וגו' ושעל הגג מתו ואונקלוס תרגם כחיו חורמן שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו והוא כפעוני וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם. וכפיתנא כמו פתן. יכמון. יארוב:

(יח) לישועתך קויתי ה' – נתנבא שינקרו פלשתים את עינו וסופו לומר (שופטים טז) זכרני נא וחזקני נא אך הפעם:

חק לישראל – פרשת ויחי ליל שישי

תרגם אונקלוס ונקמוהי: **צעלי חלים** – שלשונם כחז ותרגומו מרי פלוגתא לשון ותהי המחאה אותן שהיו ראויים לחלוק עמו נחלה: (כד) ותשב באיתן קשתו – נתישבה בחזוק. קשתו. חזקו: ויפוזו זרועי ידיו – זו היא נתינת טבעת על ידו לשון זהב מופז. זאת היתה לו מידי הקב"ה שהוא אביר יעקב ומשם עלה להיות רועה אבן ישראל עקרו של ישראל לשון אבן הראשה לשון מלכות. ואונקלוס אף הוא כך תרגמו. ותשב. ותבת בהון נביאותיה החלומות אשר חלם להם. על דקיים אורייתא בסתרא תוספת הוא ולא מלשון עברי שבמקרא. ואפי בתוקפא רוחאניה תרגום של באיתן קשתו. וכך לשון התרגום על העברי ותשב נבואתו בשביל שאיתנו של הקב"ה היתה לו לקשת ולמבטח בזן יתראם דהב על דרעוהי לכך ויפוזו זרועי ידיו לשון פז: אבן ישראל – לשון נוטריקון אב ובן אבהן ובנין יעקב ובניו:

(כה) מאל אביך – היתה כך זאת והוא יעזרך: ואת שדי – ועם הקב"ה היה לבך כשלא שמעת לדברי אדונתך והוא יברכך: **ברכות שדים ורחם** – ברכתא דאבא ודאמא. כלומר יתברכו המולידים והיולדות שיהיו הזכרים מזריעין טיפה הראויה להריון והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עובריהן: **שדים** – ירה יירה מתרגמינן אישתדאי ישתדי אף שדים כאן ע"ש שהזרע יורה כחז:

(כו) **ברכות אביך גברו וגו'** – הברכות שבכני הקב"ה גברו והלכו על הברכות שבירך את הורי: **עד תאות גבעות עולם** – לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם שנתן לי ברכה פרוכה בלי מארים מגעת עד ד' קצות העולם שנאמר ופראת ימה וקדמה וגו' מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק לאברהם א"ל שא נא עיניך וראה וגו' כי את כל הארץ אשר אתה רואה כך אתננה ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד ליצחק אמר לו כי כך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה וגו' זה שאמר ישעיה (ישעיה נח) והאכלתיך נחלת יעקב אביך ולא אמר נחלת אברהם: **תאות** –

יתרמי עדציה יפול חבלו והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבה:

(כז) **בן פרת** – בן חן והוא לשון ארמי אפריון נמטייה לרבי שמעון בסוף ב"מ (דף קיח): **בן פרת עלי עין** – חנו נטוי על העין הרואה אותו: **בנות לעדה עלי שור** – בנות מארים היו ארעות על החומה להסתכל ביופיו ובנות הרבה לעדה כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם (ד"א כ"ל). כי לפירוש ראשון הוא שור חומה וק"ל: **עלי שור** – על ראייתו כמו (במדבר כד) אשרנו ולא קרוב. ומ"א יש רבים וזה נוטה ליישוב המקרא: **פרת** – תי"ו שבו הוא תקון הלשון כמו (קהלת ג) על דברת בני האדם: **שור** – כמו לשור. **עלי שור** – בשביל לשור. ותרגום של אונקלוס בנות לעדה עלי שור תרין שבטין יפקון מצוהי וכו' וכתב בנות על שם בנות מנשה בנות אלפחד שנטלו חלק בשני עברי הירדן. ברי דיסגי יוסף פורת לשון פריה ורביה. ויש מ"א בו המתישבים על הלשון בשעה שבה עשו לקראת יעקב בכולן קדמו האמהות ללכת לפני בניהם להשתחוות וברחל כתיב נגש יוסף ורחל וישתחוו. אמר יוסף רשע הזה עינו רמה שמה יתן עינו באמי יאך לפניו ושרבב קומתו לכסותה והוא שברכו אביו בן פורת הגדלת עצמך יוסף עלי עין של עשו לפיכך זכית לגדולה: **בנות לעדה עלי שור** – להסתכל כך בצלחתך על מארים. ועוד דרשוהו לענין שלא ישלוט בזרעו עין הרע. ואף כשברך מנשה ואפרים ברכם כדגים שאין עין הרע שולטת בהם:

(כח) **וימררהו ורבו** – וימררהו אחיו וימררהו פוטיפר ואשתו לאסרו לשון וימררו את חייהם: **ורבו** – נעשו לו אחיו אנשי ריב ואין הלשון הזה לשון פעלו שא"כ היה לו לינקד ורבו כמו המה מי מריבה אשר רבו וגו' ואף אם לשון רביית חלים הוא כן היה לו לינקד ואינו אלא לשון פועלו כמו שמו שמים (ירמיה ז) שהוא לשון הושמו וכן רמו מעט שהוא לשון הורמו אלא שלשון הורמו והושמו ע"י אחרים ולשון שמו רמו רבו מאליהם הם משוממים את עצמם נתרוממו מעלמם נעשו אנשי ריב – וכן דומו יושבי אי כמו נדמו. וכן

חק לישראל – פרשת ויחי ליל שישי

באשת אדוניו וקוראן קשת ע"ש שהזרע יורה כחץ. ויפזו זרועי ידיו כמו ויפולו שיאלא הזרע מבין אלבעות ידיו: מידי אביר יעקב – שנראה לו דמות דיוקנו של אביו וכו' כדאי בסוטה (דף לו) ואונקלוס תרגם תאות עולם לשון תארה וחמדה וגבעות לשון מטוקי ארץ (והם הברכות) שחמדתו אמו והזקיאתו לקבלם:

אשמו"ץ כך חזרו מנחם בן סרוק: הורי – לשון הריון שהורוני במעני אמי כמו הורה גבר (איוב ג): עד תאות – עד קמות כמו (במדבר לד) והתאויתם לכם לגבול קדמה (שם ח) תתאו לבוא חמה: תהיין – כולם לראש יוסף: נזיר אחיו – פרישא לאחיהי שנבדל מאחיו כמו וינזרו מקדשי בני ישראל. נזרו אחור. ור"ד ותשב באיתן קשתו על כבישת יצרו